

8

De Grote Vergadering van 1651

45–60 minuten

KORTE OMSCHRIJVING WERKVORM

Leerlingen spelen de Grote Vergadering van de Staten-Generaal in 1651 na. Deze vergadering was het beginpunt van het eerste stadhoudersloze tijdperk. Hoe zou de geschiedenis zijn gelopen als de leerlingen het voor het zeggen hadden gehad?

LEERDOEL

Leerlingen leren hoe de machtsverhoudingen in de Republiek waren.

DUUR

45–60 minuten

BENODIGDHEDEN

- Schoolplaat
- Rolomschrijving per groepje
- Eventueel: verkleedkleren

BRON

Nederland en het poldermodel, Maarten Prak & Jan Luiten van Zanden

HANDLEIDING

- Laat de schoolplaat van de grote vergadering zien.
- Vertel kort wat de Grote Vergadering van 1651 inhield. *De Staten-Generaal kwamen voor deze speciale vergadering in 1651 bijeen in de Ridderzaal. Stadhouders Willem II was twee maanden eerder onverwacht overleden aan de pokken, zijn enige zoon was pas een paar maanden oud en de Staten-Generaal bespraken hoe het nu verder moest met het stadhouderschap. Er stonden vier punten op de agenda:*
 - Stadhouderschap
 - Religie
 - Het leger
 - De toetreding van Drenthe en Brabant tot de Staten-Generaal*Holland wilde ervoor zorgen dat er geen nieuwe stadhouder meer zou komen. Willem II had namelijk een paar maanden voor zijn dood geprobeerd een staatsgreep te plegen in Amsterdam, omdat hij vond dat de Staten van Holland te veel macht naar zich toe trokken. Maar wat wilden de andere gewesten?*
- Vertel kort wat er te zien is op de schoolplaat. *De vergadering werd gehouden in de Ridderzaal. Aan het plafond hangen Spaanse vlaggen van verslagen troepen tijdens de Opstand. Achterin zie je de leden van de Staten-Generaal zitten in de groene bankjes. Op de voorgrond zie je een aantal personen, onder wie Johan de Witt en Jacob Cats, de raadspensionaris van Holland. De raadspensionaris was de hoogste bestuurder van Holland. Oorspronkelijk was de raadspensionaris (of landsadvocaat) juridisch adviseur, maar in de praktijk was hij de hoogste bestuurder van de Republiek.*
- Vertel de leerlingen dat zij de Grote Vergadering van de Staten-Generaal uit 1651 gaan naspelen. Ze gaan de vergadering zoals die toen verliep niet herhalen, maar doen het debat over door zich met een groepje in te leven in één van de gewesten van de Staten-Generaal. De klas speelt één van de vier agendapunten na: het stadhouderschap.
- Verdeel de klas in zeven groepen. Ieder groepje speelt een gewest. Geef aan ieder groepje een rolomschrijving. Indien mogelijk is het leuk om ook verkleedkleding te gebruiken, bijvoorbeeld ieder groepje een eigen kleur hoed of sjaap.
- Laat de leerlingen 15 minuten voorbereiden. In die tijd lezen zij hun rolomschrijving, bepalen ze wie het woord neemt tijdens het debat en bedenken ze argumenten.
- Het debat gaat beginnen. Laat iedereen plaatsnemen in de bankjes.
- Geef als eerste het woord aan Holland. Holland opent het debat. Holland is fel tegenstander van het stadhouderschap. (In werkelijkheid: openingsrede door raadspensionaris Jacob Cats)
- Daarna krijgt Friesland het woord om een weerwoord te kunnen bieden aan de maatregelen van Holland. Friesland is fervent voorstander van het stadhouderschap.
- Geef vervolgens de andere gewesten een voor een het woord. Zij mogen argumenten geven, vragen stellen en hun mening verwoorden.
- Ten slotte krijgt Holland opnieuw het woord. (In werkelijkheid: Jacob Cats)
- Als ieder gewest aan het woord is geweest, wordt er gestemd. Vraag aan de gewesten wie zich aansluit bij het standpunt van Holland. Vraag aan de gewesten wie zich aansluit bij het standpunt van Friesland.
- Bespreek wat de uitkomst van het de echte Grote Vergadering was.

Friesland en Groningen (en Drenthe, maar die hoort niet bij de Staten-Generaal) houden Willem Frederik als Stadhouder. Voor de overige gewesten begint het Eerste Stadhouderloze Tijdperk. De macht van Holland was groot genoeg om voor elkaar te krijgen dat de andere gewesten ervoor kozen geen nieuwe stadhouder te benoemen. Er werd in de vergadering niet gestemd zoals we dat nu doen in de Tweede Kamer, waarbij de meerderheid beslist. De vergadering kan meer gezien worden als een lange brainstorm, waarbij Holland duidelijk grote overmacht had op de andere gewesten.

TIP

Als u merkt dat de groep enthousiast is over debatteren, kunt u na het debat nog een ronde spelen over de toetreding van Drenthe en Brabant tot de Staten-Generaal. In deze ronde mogen leerlingen zelf standpunten bedenken, maar ze moeten wel redeneren vanuit de gewesten in de zeventiende eeuw.

ACHTERGRONDINFORMATIE VOOR DOCENT

DE GROTE VERGADERING

Op 18 januari 1651 begon een van de belangrijkste vergaderingen uit de Nederlandse geschiedenis. De provincies die samen de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden vormden, hadden besloten om zich te beraden op de toekomst van het land. Ze stuurden afgevaardigden naar Den Haag, die bijeenkwamen in de Ridderzaal. De Grote Vergadering vond plaats op een belangrijk moment in de Nederlandse geschiedenis. Op de agenda stonden fundamentele discussies over de structuur van de staat. Wat was de plaats van de Oranjes: was de nieuwe staat een 'echte' Republiek, of deelden de nazaten van Willem van Oranje de lakens uit? Stadhouder Willem II was twee maanden eerder onverwacht overleden aan de pokken, nog voor zijn zoon geboren was. Tijdens de Grote Vergadering was zijn enige zoon pas een paar maanden oud. Tijdens de Grote Vergadering werd niet gestemd. Er werd vooral beraadslaagd; je zou het ook een maandenlange brainstorm kunnen noemen over de toekomst van het land. Daarbij legden alle gewesten om te beginnen lange verklaringen af. De openingstoespraak op 18 januari was van de Hollandse raadpensionaris Jacob Cats. Cats hield ook de slotrede, op 19 augustus. Hieruit blijkt wel dat Holland een dominante rol speelde, al ontkende Cats dat ten stelligste in zijn openingsrede. De besluiten over het stadhouderschap werden eigenlijk al buiten de vergadering genomen. Willem Frederik was al in 1640 tot stadhouder van Friesland benoemd en Groningen gunde hem het stadhouderschap in december 1650, dus al voor de Grote Vergadering was begonnen. Daaraan viel niets meer te veranderen. Enkele maanden voor zijn dood was een conflict tussen Willem II en het gewest Holland uit de hand gelopen. Holland wilde, nu de oorlog met Spanje was beëindigd, minder gaan betalen aan de verdediging van het land en drong aan op een verkleining van de legers. De Staten van Holland besloot de legeronderdelen waarvoor Holland betaalde te ontbinden. Furieus over dit individuele optreden

van Holland was Willem II uiteindelijk met een leger naar Amsterdam getrokken om de macht naar zich toe te trekken. Deze poging tot een staatsgreep verklaart de felle houding van Holland ten opzichte van de stadhouder. In de Grote Vergadering probeerden de gewesten door middel van een gestructureerd gesprek te komen tot oplossingen voor maatschappelijke problemen. U zou een vergelijking kunnen trekken tussen de Grote Vergadering en het twintigste-eeuwse poldermodel.

OVERZICHT STANDPUNTEN GEWESTEN OVER STADHOUDER

Wél een stadhouder	Friesland; Stad en Lande (Groningen)
Géén stadhouder	Holland; Zeeland
Nog niet besloten	Gelderland; Utrecht; Overijssel

EXTRA DEBAT OVER TOETREDING BRABANT EN DRENTHE TOT DE STATEN-GENERAAL

Vóór toetreding	Friesland; Stad en Lande (Groningen); Gelderland; Utrecht; Overijssel; Zeeland
Tegen toetreding	Holland*

* Het machtsblok tegen Holland zou te groot worden, Brabant is katholiek en Brabant zou een te grote concurrent zijn voor Holland op de textielmarkt vanwege lagere lonen. **Werkelijke uitkomst debat:** Brabant en Drenthe traden niet toe tot de Staten-Generaal. De macht van Holland is groot genoeg om dit tegen te houden.